

רבי עקיבא

הרב אהרון בורנשטיין

ימי העומר וקריאת הפסוקים המצויים על ספירת העומר המופיעים בפרשת אמור, מביאים אותנו להתבונן בדמות המזוהה ביותר עם ימי הספירה: רבי עקיבא.¹ אומרת התורה (ויקרא כג, טו-טז):

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבְּתוֹת וְתִמְיַמֹּת תִּהְיֶינָה. עַד מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה.

פסוק זה יוצר את הקשר בין פסח לעצרת. הספירה קושרת את שני המועדים זה לזה, כאומרת שפסח הוא השחרור הגופני, ועצרת השחרור הרוחני.

אין כל חלוקה בחמישים ימי הספירה בתורה שבכתב. ברם, בתורה שבעל פה באה חלוקה של ימים, עד ל"ג בעומר ומל"ג בעומר. עניינה של חלוקה זו קשור לרבי עקיבא ותלמידיו. כך מביאה הגמרא ביבמות (ס"ב ע"ב):

שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה... תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת. הראשונים ביארו את העניין של עצרת כ'פרוס עצרת', ט"ו יום לפני עצרת שהוא ל"ג בעומר. בספר המנהיג לראב"ן הירחי (צא) כתב:

מאי פורסא – פלגא. כדתנן שואלים בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום, ופלגא – ט"ו יום קודם העצרת, וזהו ל"ג בעומר.

המהרי"ל (מנהגי מהרי"ל כא) חידש:

אף על גב דאיתא בגמרא דתלמידי רבי עקיבא מתו מן פסח עד עצרת, מכל מקום עושים יום ל"ג בעומר יום שמחה, משום דמתו רק בימים שאומרים בהם תחינה [תחנון] בשבעה שבועות העומר, וכל יום שאין אומרים תחינה לא מתו. והשתא דל מן המ"ט יום של הספירה שבעה ימי החג, ושלושה ימים שחל בהן ראש חודש, שניים לאייר ואחד לסיוון, ושבע שבתות – פשו להו ל"ב ימים שמתו, ועושים למחרתו שמחה לזכרון.

¹ מאמר זה הינו פרק מתוך ספר שיראה אור בקרוב בע"ה.

ל"ב טו"ב

על פי דבריהם, יש לראות את ספירת העומר כמחולקת לשני שליש ושלש - שני שליש מהימים עד ל"ג בעומר, ושלש אחרי ל"ג בעומר. חלוקה כגון זו באה במנהגים של מצוות רבות:

מזוזה: נקבעת בגובה שני שליש של המזוזה הימנית. **ספר התורה:** נקשר באבנטו בגובה שני שליש. **ציצית:** נקשרת באופן שהקשרים יהיו שליש, והענף - הפתילים שאינם קשורים יהיו שני שליש. **המוציא:** חותך הבוצע כזית לעצמו וכביצה עבור אשתו, והרי זה שליש ושני שליש. **צדקה:** נותנים שתי מטבעות ועוד מטבע שליש. כך הוא גם בעניינים נוספים, ושורש עליון וטמיר להלכות ומנהגים אלו.

ספירת העומר הכוללת ארבעים ותשעה ימים אינה מתחלקת בשווה לשלושה חלקים. לפיכך אנו נוטלים שני חלקים של 16 יום שהם 32 יום, והשליש הנותר הוא 17 יום. יוצא לפי חלוקה זו שהחלק הראשון של ספירת העומר הוא ל"ב ימים – שני שליש, והחלק השני הוא טו"ב ימים – שליש. זהו התיקון הנצרך למות תלמידי רבי עקיבא "שלא נהגו כבוד זה לזה", ותיקון חטאם יהיה "לב טוב".

רבן יוחנן בן זכאי ביקש מתלמידיו (אבות פ"ג מ"ט): "צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם". רבי אלעזר בן ערך שהיה בעל ה**ערך** הגדול ביותר אמר: "**לב טוב**". שיבח רבן יוחנן את דבריו ואמר: "רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם".

היום החוצץ בין ה**לב'** לבין ה**יטוב'** הוא יום ל"ג בעומר. בל"ג בעומר מתהפך הדין, עד ל"ג בעומר אלו ימי אבלות על מות תלמידי רבי עקיבא, מל"ג בעומר ואילך שבו פסקו למות, אלו ימים של השראה מדמות ההוד של רבי שמעון בן יוחי. ימים אלו של השליש האחרון מהווים גם הקדמה והתכוננות לקבלת התורה של חג השבועות. שמעון - לשון שמיעה בקול ה', בן יוחי - בן שהחיה את שם י"ו המרמז לשם הוי"ה. שם הוי"ה הוא מידת הרחמים, כי ביום זה פסקו תלמידי רבי עקיבא למות ונשתיירו חמישה תנאים, שבזכותם העולם לא נשאר בשממונו. התורה שבעל פה המצויה בידינו כיום, מפיהם ומתלמידיהם של חמישה תנאים אלו היא.

גם חייו של רבי עקיבא מחולקים לשליש ולשני שלישי. רבי עקיבא חי מאה ועשרים שנה², שלישי מחייו - ארבעים שנה, היה עם הארץ³, בשאר שמונים שנות חייו, למד ולימד תורה.

מהעקב לראש יעקב

עיסוקו של רבי עקיבא בתורה הביא אותו לשיאים רוחניים נדירים, עד שצמח ונהיה לאחד מגדולי התנאים. בירושלמי (סוטה ט, י) נאמר: "משמת יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים בטלו האשכולות, ולא עמד אשכול עד שבא רבי עקיבא". אשכול הוא כינוי לאיש שהכול בו, כל מעלות המידות ומעלות החוכמות⁴.

בבבלי (יבמות ט"ז ע"א) נאמר על רבי עקיבא, ש"שמו היה הולך מסוף העולם ועד סופו". בעל ה'מצפה איתן' (שם) כותב: "מסוף עולם ועד סופו" בגימטריה 564, שהוא מספר הפעמים שזכר רבי עקיבא בש"ס". בברייתא (גיטין ס"ז ע"א) מכונה רבי עקיבא 'אוצר בלום', כאוצר שהכול בו 'איש אשכולות'. אולם בעל 'מצפה איתן' מעניק לתואר זה תוכן גימטרי: 'אוצר בלום' מספרו 375, לרמזו שב-375 מקומות בש"ס נפסקה הלכה כרבי עקיבא. אין לו לאדם אוצר בלום יותר מקביעת דעתו להלכה לכל ישראל לנצח נצחים. בתוספות (גיטין שם ד"ה 'בלום') מביא גירסה: "אוצר בלוס". לגרסה זו עולה הגימטריה לערך 395, שהיא בדיוק כמספר רבי עקיבא.

אל כל המעלות הנשגבות הללו העפיל רבי עקיבא בכוחות עצמו, ללא ייחוס וללא הכוונה עד גיל ארבעים. בגמרא מגלים ששורשו של רבי עקיבא נעוץ בסיסרא⁵ וביעל⁶. רמז רמזו בשמה ראשי תיבות יע"ל - יוציא עקיבא לאור. שורשו של סיסרא נעוץ בזרע קין⁷. נמצא שרבי עקיבא טיפס ממקום נמוך מאוד - מן העקב⁸, ועלה ונתעלה עד היותו שורש תורה שבעל פה. זהו מקום גבוה מאוד בין מנהיגי העם היהודי, ממש בראש אומת יעקב. ר' עקיבא - אותיות ראש אומת יעקב⁹.

² ספרי לפרשת וזאת הברכה, פסקה שני"ז.

³ אבות דרבי נתן ו, ב.

⁴ משנה סוטה פ"ט מ"ט בתוספות יו"ט שם.

⁵ יבמות ט"ז ע"א במהרש"א.

⁶ פרי צדיק לרבי צדוק הכהן פרשת כי תבוא, אות י"א.

⁷ גלגולי נשמות לרמ"ע מפאנו, אות כ' 'זובי', בהגהת 'מאיר עין' שני"ב; סדר תנאים ואמוראים אות ע'.

⁸ על פי המקובלים ר"ע היה גלגול זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני, שנפל לדרגה נמוכה מאוד. סדר תנאים ואמוראים' שם; 'חסד לאברהם' מעיין ה'; 'גלגולי נשמות' לרמ"ע מפאנו שם.

⁹ ראה לקמן את הקשר שבין יעקב אבינו לרבי עקיבא.

משה רבינו ורבי עקיבא

למדנו בגמרא (מנחות כ"ט ע"ב) אודות מפגש רוחני בין משה רבינו ורבי עקיבא:

בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות. אמר לפניו: ריבונו של עולם מי מעכב על ידך אמר לו: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: ריבונו של עולם הראהו לי אמר לו: חזור לאחורידך. הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים. תשש כוחו. כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו: רבי מנין לך? אמר להן הלכה למשה מסיני. נתיישבה דעתו. חזר ובא לפני הקב"ה, אמר לפניו: ריבונו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי? אמר לו: שתוק כך עלה במחשבה לפני.

משה ורבי עקיבא מיצו עד תום את הכוחות שהתברכו בהם, מתוך כך זכה משה להיות שורש התורה שבכתב, ורבי עקיבא זכה להיות שורש התורה שבעל פה.

משה זכה לקירון פנים: "וַיֵּרָאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה, כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה"¹⁰. משה רבינו הגיע לאור הגנוז שגנו הקב"ה בבריאת העולם, משום שראה הקב"ה שאין כדאי שהרשעים ישתמשו בו¹¹. אולם צדיקים גדולים מגיעים אל האור הגנוז כבר בעולם הזה. דוגמה לכך היא משה רבינו שפסוק מפורש בתורה מעיד על כך. רבי עקיבא אף הוא הגיע לאור הגנוז, ואנו יודעים זאת משם ספרו של רבי יצחק מווינה מבעלי התוספות. רבי יצחק קרא לספרו 'אור זרוע', ונימק בראש הקדמתו לספר, שנסתפק לו איך כותבים בגיטין את השם 'עקיבא', בסיומת אל"ף: עקיבא, או בסיומת ה"א: עקיבה. רבי יצחק לא ידע להכריע בדבר, עד שהאיר הקב"ה את עיניו בעזרת הפסוק "אור זרוע לצדיק ולְיִשְׂרָאֵל לְבִשְׂמֹתָהּ"¹², שסופי תיבותיו הן: ר' עקיבה. מתוך כך הבין שמן השמים הודיעוהו שעקיבא נכתב עם סיומת האות ה"א.

סופי תיבות הפסוק 'אור זרוע' מלמדים שהאור הזרוע והגנוז, הוא שהניע ויצר את אישיותו של רבי עקיבה. בהמשך דרכו זכה רבי עקיבא להעביר את שבבי האור הזה לתלמידיו. **רבי מאיר** שהאיר מכוחו של האור הגנוז, ובסיוע האור הזה ידע לברור את תוכו של הרימון הטוב של אלישע רבו, מתוך הקליפה שעטפה אותו. **רבי שמעון** הוא שכתב את

¹⁰ שמות לד, לה.

¹¹ חגיגה י"ב ע"ב.

¹² תהילים צז, יא.

ספר ה'זוהר', ספר היסוד של תורת ה'יסוד'. זוהי תורת הרז (207) ששורשה באותו האור (207) הגנוז.

בתחילה עלה במחשבת הבורא לברוא את העולם במידת הדין, אך למעשה שיתף הקב"ה את מידת הרחמים¹³. אדם שעמל בתורה וזוכה להגיע למדרגות נשגבות, זוכה להגיע לאור הגנוז של העולם הראשוני שנברא במידת הדין. לכן גם משה וגם רבי עקיבא נידונו באחריתם במידת הדין. משה קיבל עונש קשה על עבירה קלה, ורבי עקיבא מת מיתה משונה ואכזרית בידי הרומאים.

לזוכה באור הגנוז יש מבט לא שגרתי על החיים, כי הוא מביט על כל המציאות מנקודת עומק בלתי מצויה. לכן כאשר חבריו של רבי עקיבא רואים את בית המקדש בחורבנו ובעליבותו, הם עושים את המתבקש ובוכים. אבל רבי עקיבא מצחק¹⁴, כי האור הגנוז מאפשר ראייה עמוקה והבנה בהירה שבתוך החורבן מסתתר הבניין. כיוצא בזה, משה רבינו מוסר את נפשו עבור עם ישראל דווקא בעת השפל של חטא העגל, כאשר הקב"ה רצה להשמידם.

רבי עקיבא אמר אמירה סתומה: "הכל צפוי והרשות נתונה"¹⁵. המפרשים מתחבטים בסתירה זו שבין ידיעת ה' ובחירת האדם¹⁶. לשיטת רבי עקיבא אין כאן כל סתירה, משום שאמירה זו היא מעל גדרי המקום והזמן, מנקודת הארה של האור הגנוז.

האור הגנוז רמוז בפסוק: "אור זרע לצדיק" הרמוז לשם עקיבה.

יש הבדל בין הבבלי והירושלמי בכתיבת השם עקיבא. בגמרא הירושלמית מוזכר רבי עקיבה עם ה"א, ואילו בגמרא הבבליית הרגילות לכתוב רבי עקיבא עם אל"ף. יתרונו של הירושלמי על הבבלי הוא יתרון האור, שכך שנינו במסכת סנהדרין (כ"ד ע"א): "במחשכים הושיבני כמתי עולם, אמר ר' ירמיה זה תלמודה של בבל". האפיון של חכמי ארץ ישראל מובא שם בגמרא: "יצהר - אמר רבי יצחק אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית". זית נותן אור, האור הגנוז מול המחשכים.

¹³ בראשית א, א ברש"י.

¹⁴ מכות כ"ד ע"א.

¹⁵ אבות פ"ג מט"ו.

¹⁶ ראה רמב"ם הלכות תשובה פ"ה ה"ה ובמפרשים.

ההבדל בין עקיבא לעקיבה, מעבר לבסיס השם שהוא 'עקבי'¹⁷, הן האותיות י"א או י"ה¹⁸. צירוף אותיות אלה נותן את שם הוי"ה (11+15=26). משה בהיפוך אותיותיו הוא 'השם', וגם בשמותיו של רבי עקיבא ראוי שירמז שם ה'. אך בשם עקיבה שהוא שם בלשון הקודש, יש את שם ה' בפני עצמו והן אותיות י-ה.

בן יוסף

אין בידינו ידיעה מי היה יוסף אביו של רבי עקיבא, מניין בא ובמה עסק. אפשר ש'בן יוסף' איננו שם ביולוגי-משפחתי אלא בן רוחני. למדנו בגמרא בפסחים (פ"ז ע"ב): "לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתווספו עליהם גרים". התוספת הזו הביאה לעם ישראל דמויות הוד כמו: יתרו, עובדיה הנביא ומבחר של תנאים חשובים. גולת הכותרת של התנאים שמוצאם מאומות העולם היא בוודאי רבי עקיבא, ואם מטרת הגלות היא לאסוף ולהוסיף גרים, אזי ראוי שלמיצוי התוספת יקרא **בן יוסף** מלשון תוספת.

יתירה מזו, רבי עקיבא הוא שורש התורה שבעל פה, וכל עניינה של תורה זו הוא הוספה והרחבה, וזה בניגוד לתורה שבכתב שיתרון או חיסרון של אות אחת הוא אסור ופוסל. השורש הראשוני של התורה שבעל פה נעוץ בתוך התורה שבכתב, אלו הם ה'ישו"תים' שנשאל משה רבינו כמו: דין פסח שני, דין המקושש, נחלת בנות צלפחד ועוד. כל ה'ישו"תים' הללו קשורים ליוסף, שכל עניינה הוא הוספה ותוספת. לכן רבי עקיבא הוא 'בן יוסף', כי רבי עקיבא הוא אבי התורה שבעל פה ושורשה¹⁹, כמו שלמדנו בגמרא (סנהדרין פ"ו ע"א):

סתם מתניתין רבי מאיר, סתם תוספתא רבי נחמיה, סתם ספרא רבי יהודה,
סתם ספרי רבי שמעון, וכולהו אליבא דרבי עקיבא.

היותו של רבי עקיבא בן גרים, העניק לו מבט כללי על עם ישראל, ולכן אנו מוצאים מימרות של רבי עקיבא העוסקות בהערכת טיבו של עם ישראל.

במסכת אבות (פ"ג מ"ד) שנינו:

הוא (רבי עקיבא) היה אומר... חביבין ישראל שנקראו בנים למקום.

¹⁷ ראה הערה 24.

¹⁸ של"ה הקדוש מסכת פסחים תקכ"ה.

¹⁹ עשרה מאמרות' לרמ"ע מפאנו מאמר 'חיקור הדין' חלק ה' פרק יא.

חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בניס למקום, שנאמר: בניס אתם לה' אלוקיכם.

חביבין ישראל, שניתן להם כלי חמדה.

במסכת יומא (פ"ח מ"ט) למדנו: "אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מיטהרין, ומי מטהר אתכם? אביכם שבשמים".

אפשר להסביר זאת, שאדם שגדל בתוך הבית אינו רואה את כללות הבניין, אבל אדם שבא מבחוץ רואה את כל היופי, הפאר וההדר של כל קומות הבניין. לכן דווקא רבי עקיבא שבא מבחוץ, בהיותו בן גרים, הבחין ביתר תוקף בסגולות עם ישראל.

עקיבא - עקיבה

עקיבא עם אל"ף ועקיבה עם ה"א, הם שני פנים ושתי בחינות. מצד אחד רבי עקיבא הוא בן גרים, נשמות אביו וסבו היו שבויים בין הגויים. יצחק אהב את עשיו "כִּי צִיד בְּפִיו"²⁰, ועשיו הצליח לתפוס נשמות קדושות מיעקב, כדרך של הקליפות שרוצות לינוק ממקור הקדושה. זו הסיבה שבצאתו מרחם אמו שלח יעקב את ידו ואחז בעקב אחיו, כי הוא ניסה לפדות את הנשמות האלה משביין. במיוחד את נשמת רבי עקיבא שהייתה בעקבו של עשיו²¹, ומכאן עיקר שמו. לכן דומה רבי עקיבא ליעקב אבינו בעניינים רבים, כי שניהם נקראים על שם העקב²². נשמות שלא הספיק יעקב לפדות בעצמו, נפדו במשך הדורות. אנו מכירים דמויות ענק של תנאים שבאו מבני בניו של עשיו: רבי מאיר יצא מנירון קיסר²³, אונקלוס הוא אחיינו של אדריאנוס קיסר רומא (או טיטוס)²⁴, ורב שמואל בר שילת היה מבני בניו של המן הרשע²⁵. גם שמעיה ואבטליון יצאו מסנחריב²⁶ ועוד.

הגרות קשורה לאות ה"א. לכן התעטרו אברם ושרי באות ה"א כי הם גדלו בבית עבודה, זרה, ולמרות זאת צמחו להיות גדולי המאמינים בבורא שמים וארץ. במסכת אבות (פ"ה),

²⁰ בראשית כה, כח.

²¹ ביגלולי נשמותי לרמ"ע מפאנו שם בשם האר"י.

²² שניהם רועי צאן שרעו את צאן חותנם, לשניהם יש שתי נשים, הקב"ה מצווה את יעקב: "קום עלה בית אל" ר"ת עקיבא, ועוד מקבילות רבות בין שני 'רועים' אלו.

²³ גיטין נ"ו ע"א.

²⁴ עבודה זרה י"א ע"א.

²⁵ סנהדרין צ"ו ע"א, לפי גירסת בעל העין יעקב.

²⁶ גיטין נ"ז ע"ב.

מכ"ב-כ"ג) אנו פוגשים את התנאים בן הא הא ובן בג בג, שבעל המדרש שמואל מבראר שהיו גרים, וכדי להסתיר את שמם מן השלטונות ומן המלשינים, הם כונו בשמות הללו.

הה"א של בן הא הא ובן בג בג, היא בן ה"א של אברהם ובן ה"א של שרה. בג ערכו המספרי הוא חמש והוא תחליף לה"א. על פי דרכו של המדרש שמואל זו גירסה מוצפנת לבן הא הא, או ר"ת: **בן גר בן גיורת**. לפי זה נוכל להבין את השם עקיבה עם ה"א, כי הוא בן גרים, ומתעטר באות ה"א.

עקיבא - יעקב

מצד שני, לרבי עקיבא יש תפקיד מרכזי במערך הכולל של עם ישראל לדורותיו, והוא שורש תורה שבעל פה. בהיות שכן, יש לרבי עקיבא נקודות שיתוף רבות עם יעקב אבינו²⁷, כי יעקב הוא בחיר האבות ורבי עקיבא הוא בחיר התנאים. אכן **עקיבא** הוא צירוף של אותיות **יעקב** ועוד אל"ף, הרומזת לאל"ף של המילה **אבינו**. האר"י הקדוש רמז את הדמיון בין רבי עקיבא ליעקב אבינו בפסוק (בראשית מט, כד): **"מִיַּדִּי אֶבְיֹר יַעֲקֹב מִשָּׁם לָעָה אֶבְיֹר יִשְׂרָאֵל"**. **אביר יעקב** אותיות: **רבי עקיבא**. אולי אפשר להוסיף, שבפסוק זה נרמזים תולדות חייו של רבי עקיבא: **רעה** - בתחילת חייו היה רועה את צאנו של כלבא שבוע. **אבן** - היא האבן שחקקו המים, שגרמה לרבי עקיבא להסיק מסקנות נכונות ולחזור בתשובה²⁸. **ישראל** - הוא המעמד הרם שאליו הגיע רבי עקיבא במקביל ליעקב אבינו.

רבי אליעזר בן יעקב

במסכת אבות מובאת משנה מרבי אליעזר בן יעקב. ידוע שהיו שני תנאים בשם זה, הראשון הוא תנא שחי בזמן שבית המקדש עמד בבניינו, והוא זה ששנה את מסכת מידות, על פי מה שראה בעיניו. התנא השני הוא מאוחר בשני דורות, והוא מתלמידי רבי עקיבא. הדבר ניכר מתוכן דבריו על עניין התשובה: **"תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות"**. מתאים לתנא שרבו חזר בתשובה בגיל ארבעים, ליחד את אמירתו אודות כוחה של התשובה. על פי דברינו לעיל, היותו תלמיד של רבי עקיבא ניכר גם בשמו. כאמור לעיל 'בן' הוא גם בן רוחני, ואותיות יעקב כלולות באותיות עקיבא. רבי אליעזר הוא בנו הרוחני ותלמידו של רבי עקיבא.

²⁷ עיין הערה 22.

²⁸ אבות דרבי נתן ו, ב.

בשולחן ערוך (אבן העזר קכט, לד) מובא, ששמות עבריים מסתיימים באות ה"א, ושמות לועזיים מסתיימים באות אל"ף. עקיבא התחיל את חייו במקום נמוך, כעם הארץ הבז לתלמידי חכמים, שכך היה אומר (פסחים מ"ט ע"ב): "כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור". לכן גם שמו הארמי שהוא בשפה נמוכה יותר, נחתם באות אל"ף. כשעלה ונתעלה, הוא קיבל את השם הנחתם בה"א, שהוא שם קדוש יותר בלשון הקודש, שהיא השפה המרוממת, כנוסח התפילה: "וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת". התעלות השם משם ארמי לשם עברי, קיימת גם בשמו של גדול תלמידי רבי עקיבא, הוא רבי מאיר. גם לרבי מאיר אין ייחוס, שם אביו לא נזכר, הוא בן גרים מצאצאי נירון קיסר, והתחיל את התעלותו בתורה ממקום נמוך. בתחילת דרכו הוא נקרא רבי נהוראי²⁹, ובהמשך חייו נקרא רבי מאיר. הנימוק מובא שם בגמרא: "שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה". גם השם נהוראי מעיד על הארה, אולם זה בארמית וזה בלשון הקודש המרוממת³⁰.

עקיבא העקבי

במסכת אבות (פ"ג מ"א) מובאת עצתו של עקיבא בן מהללאל, כיצד יכול אדם להימנע מלהגיע לעבירה: "הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה". אפשר ללמוד אודות יראת החטא הטהורה של עקיבא מדברי רבי יהודה במשנה בעדויות (פ"ה מ"ו): "שאין עזרה ננעלת בפני כל אדם מישראל בחוכמה וביראת חטא כעקיבא בן מהללאל". שם במשנה נאמר: "עקיבא בן מהללאל העיד ארבעה דברים³¹... אמרו לו: עקיבא, חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר, ונעשך אב בית דין לישראל. אמר להן: מוטב לי להיקרא שוטה כל ימי, ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום, שלא יהיו אומרים בשביל שררה חזר בו". המשנה ממשיכה לתאר את אחריתו: "ונידוהו, ומת בנידויו, וסקלו בית דין את ארונו"³².

בחירה קיצונית עמדה לפני עקיבא: להיות אב בית דין שהוא משנה לנשיא הסנהדרין, או להיות מנודה. ההחלטה הייתה קשה, והפיתוי לוותר על האמת היה עצום. אבל יראת השמים והאמת הפנימית, סייעו לעקיבא שלא לחזור בו מעמדותיו ההלכתיות. "מוטב לי

²⁹ עירובין י"ג ע"ב.

³⁰ כדאי לשים לב לכך שבשם נהוראי כלול השם נירון.

³¹ בארבעה נושאים הלכתיים חמורים: בדיני נגעים, טומאה וטהרה, בכור בהמה והשקיית סוטה. בכל אלו סבר עקיבא שלא כדעת רוב החכמים.

³² יש חולקים על עובדת נידויו כמובא שם.

להיקרא שוטה כל ימי, ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום" - זו אמירה חזקה שבבסיסה מונחת האמונה בעולם הבא. על מנת לומר משפט כזה, צריך האומר להיות חדור בהכרה שְׁוֹרָה וכבוד בעולם הזה, הם אין ואפס לעומת הדין והחשבון שעתידי אדם ליתן לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. אכן, אמירתו - סיסמת חייו שהונצחה במסכת אבות, היא האמונה בעולם הבא.

זוהי משמעות השם עקביא - להיות עקבי בשיטתך ולא לסטות מהאמת הפנימית, למרות הפסדים גשמיים ורוחניים. רומזי רמזים רמזו בשם עקביא: "יש קונה עולמו בשעה אחת", ר"ת עקבי"א. איזו שעה זו? זוהי השעה שעליה דיבר עקביא: "ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום".

במסכת עבודה זרה אנו פוגשים שלושה אנשים עליהם נאמר המשפט הזה: קטיעה בר שלום³³, רבי אלעזר בן דורדיא³⁴, והממונה שזירז את פטירת רבי חנינא בן תרדיון שלא יצטער, בשעה שנהרג על קידוש ה'³⁵. שלושה אלו היו רחוקים והתקרבו בשעה אחת, יתר עליהם עקביא בן מהללאל, שכל ימי חייו חי בתחושה של "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"³⁶.

העקביות של עקביא באה גם בשמו: 'בן מהללאל' הוא בן שבעצם קיומו מהלל את הא-ל. אפשר להבין את שמו גם באופן שהא-ל מהלל אותו, א-ל מהלל.

לא זכה עקביא להתמנות לאב בית דין, אבל זכה לכך שאמירתו: "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון", מלווה כל יהודי בשעה שהוא הולך בדרכו האחרונה לתת דין וחשבון.

³³ יי ע"ב.

³⁴ ייז ע"א.

³⁵ ייח ע"א.

³⁶ אבות פי"ד מי"ז.

עקיבא ועקיבא

עקיבא ועקיבא הן אותן האותיות, לכן יש להניח שגם בתולדות חייו של רבי עקיבא נמצא את ראשי התיבות: "יש קונה עולמו בשעה אחת", וגם את העקביות.

שעה אחת

בגמרא בנדרים (נ"ע"א) למדנו שרבי עקיבא התחתן עם בתו של כלבא שבוע. צדקת זו שלחה אותו ללמוד תורה, ורבי עקיבא למד שנים עשרה שנה בבית מדרשו של רבי אליעזר ורבי יהושע. בתום הזמן הזה כששב לביתו, שמע רשע אחד שמקניט את אשתו על כך שהיא אלמנה חיה שבעלה נטש אותה. ענתה לו רחל בגבורה ואמרה: אם היה שומע לי, היה נשאר בישיבה לשנים עשרה שנים נוספות. אמר רבי עקיבא, מכיוון שנתנה לי רשות, אחזור לאחורי בלי להיכנס לפגוש אותה, ושב ללמוד שנים עשרה שנים נוספות.

מבאר הרב חיים שמואלביץ³⁷ שהרציפות בלימוד התורה היא קריטית. שנים עשרה שנות לימוד ועוד שנים עשרה בהפסקת שעה אחת באמצע, אינן שוות ערך לעשרים וארבע שנות לימוד רצופות. עתה אנו מבינים: "יש קונה עולמו בשעה אחת" - ר"ת עקיבא. השעה הזו שהוא ויתר עליה, היא שבנתה את רבי עקיבא במלוא עוצמתו. בזכות השעה האחת ובזכות הרציפות, זכה רבי עקיבא לחזור אחרי כל השנים האלה עם אלפי תלמידים. הערך המספרי של שעה הוא 375. המספר הזה הוא הערך המספרי של "אוצר בלוס" המתאר את רבי עקיבא, והוא גם מניין ההלכות שנקבעו כשיטתו³⁸. הרי שיש קונה עולמו בשעה"ה הוא רבי עקיבא.

עקביותו של רבי עקיבא

שנינו בברייתא (ברכות ס"א ע"ב):

פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה. בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה. אמר ליה: עקיבא אי אתה מתיירא מפני מלכות? ... אמרו: לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו: פפוס מי הביאך לכאן? אמר ליה: אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים.

³⁷ שיחות מוסרי' תשל"א מאמר טז עמוד נג.

³⁸ על פי מה שכתבנו לעיל בשם בעל המצפה איתן, ש'אוצר בלוס' ערכו 375.

הבדלי תפיסות עקרוניים יש בין פפוס לבין רבי עקיבא, איזוהי הדרך הראויה לנהוג בה בשעת גזירת המלכות. פפוס סבר שצריך ל'התחשב במציאות', ולנקוט בשיטת 'פה פיוס'. יש להתכופף ולוותר, ואף לשנות את השם היהודי לשם בעל צליל שמתערה במרחב, ולא להיכנס לעימותים עם השלטון. רבי עקיבא לעומתו הוא עקבי, הוא ידע שוויתור קטן שאולי אפשרי על פי ההלכה, אינו אלא פתח לווייתורים הבאים.

רבי עקיבא שנהג על פי הכתוב בשיר השירים (א, ח): "צִאִי לִךְ בְּעַקְבֵי הַצֹּאֵן וְרַעֲי אֶת גְּדֵלֵתֶיךָ; עַל מְשֻׁנּוֹת הָרְעִים", הלך בעקבות הצאן והקהיל קהילות ברבים. הוא הבין שיש לעשות כפי שעשו אבותינו, ומי שענה לאברהם אבינו הוא יעננו. פפוס ואחיו לוליאנוס³⁹, הלכו בשיטת הלוליינות. כ'תרבות פנאי' אנו מכירים מהגמרא את "בוקיון ומוקיון ומוליון ולוליון"⁴⁰, וכשיטת חיים, נעשה לוליינות בין תורת ישראל ונהנתנות רומי, וכך נשרוד. פפוס מתיירא מהמלכות, וגם רבי עקיבא מתיירא מהמלכות, אבל ממלכות שמים.

ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון⁴¹, ושני אחים מתבוללים אלו, מסרו נפשם כדי להציל את כלל יהודי לוד ממיתה משונה⁴². לכן כותב רש"י ביחס אליהם: "צדיקים גמורים היו"⁴³. זו הסיבה שפפוס נקרא 'בן יהודה', כי הנקודה היהודית שבו התעוררה. הוא כבר נטה לתרבות רומא, וקורא לרבי עקיבא בזקנותו בלשון מזלזלת: 'עקיבא'. אבל בעת צרה הצליחו פפוס ולוליאנוס למסור את נפשם עבור כלל ישראל. על צדיקים אלו מכריזים בשמים: "הרוגי מלכות אין בריה יכולה לעמוד במחיצתן".

³⁹ תענית י"ח ע"ב.

⁴⁰ עבודה זרה י"ח ע"ב.

⁴¹ סנהדרין ל"ז ע"א.

⁴² בבא בתרא י" ע"ב. וראה שבת ע"ב ע"ב בסוף תוספות (ד"ה 'רבא'), מסירות נפש מסוג אחר.

⁴³ נחלקו המפרשים האם היו שני פפוס בן יהודה או שהוא אדם אחד.